

רב של כולם

לאחרונה התמנה רב ראשי חדש לשירות בתי הסוהר, גונדר משנה הרב יהודה יקותיאל ויזנר ■ בשיחה עמו, הוא פורש את משנתו, הרואה בכל בן אנוש אדם הנברא בצלם, ואת אמונתו כי 'כל מה שאפשר לקלקל - ניתן להוסיף ולתקן' ■ לדברי הרב, השיקום התורני של אסירים הוא מהמוצלחים והטובים שיש, והלימוד בישיבה יכול לעזור לאסיר להפנים את ערכי היהדות ולשפר את דרכיו, ובכך לסייע בסופו של דבר להצלחת שיקומו

מאת: ציפי ליכטנשטיין

לפני כחצי שנה ביקר גונדר משנה הרב יהודה יקותיאל ויזנר, הרב הראשי של שירות בתי הסוהר, בכלא 'מעשיהו'. זה היה ביקורו הראשון של הרב בכלא. באחד האגפים ראה אסיר יושב שפוף, מכונס בעצמו ומראהו נואש. הרב הביט באסיר והבין שהוא במצוקה. לאט לאט, בזהירות רבה, התפתחה שיחה בין השניים. הרב עודד את האסיר וניסה לתמוך בו. הוא הקשיב לו. אחר כך, בעקבות המלצתו של הרב, נבדקה התאמתו של האסיר לאחד מהאגפים המיוחדים לשומרי מצוות (אגפי לשי"מ). האסיר נמצא מתאים והועבר לאגף כזה. הרב הראשי לא הסתפק בזה, הוא המשיך לשמור על קשר עם האסיר, לתמוך בו ולעודד אותו עד סיום תקופת מאסרו.

האסיר חזר למוטב. עכשיו, עם השחרור, קיבל ממנו הרב מכתב תודה. "הצללת את חיי", כתב לו. הסיפור הזה אינו יחיד. ההפך. לדברי הרב, הוכח שהשיקום התורני, כשיקום, הוא מהטובים והמוצלחים שיש. האמונה היא שאדם שלומד תורה לא רק רוכש ידע לשמו, אלא סופג מידות וערכים, שיחד עם מתן טיפול מקצועי מהווים נדבך חשוב בשיקומו של האסיר ותיקון דרכיו. בצד הרבה מאד דרכי שיקום בהן בוחרים היום אסירים, גם השיקום הדתי הוא דרך. "יש להסתכל על כל בן אנוש", אומר הרב, "קודם כל כבן אדם. אף אחד לא ישים את עצמו כרואה החשבון של הקדוש ברוך הוא. יש לזכור שכל מה שאפשר לקלקל, ניתן להוסיף ולתקן אותו".

הרב יהודה יקותיאל ויזנר הגיע לשירות בתי הסוהר לפני כשמונה חודשים, אחרי 27 שנים בהן שימש רב צבאי. בתפקידו האחרון היה הרב של פיקוד המרכז. הגישה שהנחתה אותו תמיד היתה כי יחביב האדם שנברא בצלם האלוהים! בשב"ס הגישה הזאת מקבלת משמעות חדשה, רחבה

בהרבה. הרב יודע שהוא צריך להתמודד עם אתגרים לא פשוטים ולעתים קרובות גם עם דילמות מוסריות. לא אחת שואלים אותו איך הוא יכול להיות קשוב, סבלני וסלחן כלפי אלה שרצחו, אנסו או סחרו בסמים. הרב מכיר את כל השאלות. הוא יודע שחלק מהאסירים בהם הוא תומך ולהם הוא מראה את הדרך עברו הרבה פעמים עבירות חמורות. בכל זאת, הוא מופיע בפני האסירים, תומך ומברך אותם בלי קשר למוצאם, דתם והעבירות שביצעו, אך אינו מתעלם גם מעובדת היותם אסירים. כל פעילותו מעוגנת בפקודות ובנהלי שב"ס.

"גם בפושע יש מצוות שאף אחד לא יודע עליהן, כפי שבצדיק הגדול ישנן עבירות", אומר הרב, "כי אין צדיק אשר לא יחטא".

אהבת האדם

הרבנות הראשית היא שאמונה על נושא הדת בשירות בתי הסוהר, של כל האסירים, בני כל הדתות - יהודים ולא יהודים. בכל אחד מבתי הכלא פועל רב שאחראי על נושא הדת. לאחר הגידול שחל בארגון, אישר נציב שירות בתי הסוהר, רב גונדר יעקב גנות, את מיסוד הנציגות הרבנית גם ברמת המחוזות, נוסף לרבני בתי הסוהר. "רבנות שב"ס - שלך ובשבילך מכל הלב והנשמה", מצטט הרב את המוטו שלו. "רב של כולם - השייך לכולם", הוא אומר על תפקידו של הרבנים בשב"ס. "אהבת האדם צריכה להנחות את הרב בכלא, כל הזמן. זה מה שצריך להוביל אותו".

כמוסד ממלכתי, נותן שירות בתי הסוהר מענה למאפיינים יהודיים בתחום הכשרות, שמירת השבת וחגי ישראל. כמו כן, נשמר כיבוד ההלכות והמנהגים של בני הדתות האחרות, על כל המשתמע מכך.

נוסף לפעילותו של רב בית הסוהר, פועלות בחלק מבתי הסוהר גם עמותות חיצוניות שונות

גונדר משנה הרב יהודה יקותיאל ויזנר, הרב הראשי של שירות בתי הסוהר

"אף אחד לא ישים את עצמו כרואה החשבון של הקדוש ברוך הוא. יש לזכור שכל מה שאפשר לקלקל, ניתן להוסיף ולתקן אותו"

הרב יהודה יקותיאל ויזנר מעביר שיעור בכלא מעשיהו

שנותנות שיעורי דת והרצאות. עמותות 'מעמקים', 'יד לאסיר', 'שקד לאסיר', 'מפעל חסדי', 'חיים לנפש', 'צעירי חב"ד' וימדל אורי' הן עמותות שפועלות בארגון כבר הרבה מאד שנים. אסירים לא יהודים רשאים להיפגש עם אנשי דת שונים, על פי דתם. "במפגשים שאנחנו מאפשרים לאסירים עם אנשי דת שונים - נזירות וכמרים, קאדים ואימאמים", מסביר סגן גונדר הרב שמואל קבון, סגן הרב הראשי לשב"ס, "אנחנו מקפידים שאנשי הדת האלה יגיעו רק לאוכלוסייה שלהם, ולא יוכלו לקרב אסירים אחרים לדת השונה מדתם. יש דגש על הפרדה בין האוכלוסיות השונות".

לא כל אסיר מתאים

גונדר משנה הרב יהודה יקותיאל ויזנר: "שב"ס מאפשר גם לאסירים לא יהודים לקיים את מצוות דתם. האסירים שמעוניינים להתפלל מקבלים זמן מיוחד לשם כך, הם חוגגים את חגיהם, צמים על פי מנהגם ומקבלים את ארוחותיהם במועד שתואם את מנהגם. כשנפטר קרוב משפחה של אסיר, שירות בתי הסוהר מאפשר לו לקיים מנהגי אבלות על פי מנהג העדה אליה הוא משתייך ולפי הנחיות השירות. האסירים המשתייכים לדתות השונות זוכים בסיוע ובהקלות לשם קיום הלכות דתם, בהתאם למגבלות הביטחון, אפשרויות הארגון ובאמצעות הרבנות הראשית לשב"ס".

התוכנית לשיקום דתי לאסירים בתוך שב"ס מוכנות בשיתוף עם רש"א, הרשות לשיקום האסיר. לא כל אסיר מתאים, ועל המעוניינים לקחת חלק בתוכנית לעמוד בקריטריונים שנקבעו מראש. מועמד אפשרי לתוכנית הוא מי שעונה על קריטריונים של אורח חיים דתי, כזה שרואה בלימוד התורה את המתכון לשיקומו, ובהמשך מתכוון לנהל את חייו בדרך זו. לאחר ליווי בתוך כותלי בית הסוהר, נבחנת התאמתו של האסיר עוד לפני השחרור מול גורמי רש"א (בו יש גם אגף לשיקום תורני). אם האסיר נמצא מתאים, הוא מתקבל לתוכנית השיקום הדתי.

חלק מהמשוחררים שהתקבלו לשיקום זה מופנה לדירות הוסטל. בדירות הוסטל מתגוררים כ-10-15 אסירים משוחררים, יחד עם מדריך ומלווה. חלק מהדיירים בהוסטל עובד, חלקם האחר - לומד. הרב הראשי ממשך ללוות אותם ולתמוך בהם, מרצונו. כי "חביב האדם שנברא בצלם", אומר הרב.

שיקום קבוצתי

נוסף על נתיב השיקום הדתי הזה, ישנם גם משוחררים שפונים לשיקום דתי במסגרת ייחודית. אלה מלווים על ידי רש"א. בעתיד, אומר הרב, השאיפה היא למסד מסגרת שיקום קבוצתי שתתאים לאסירים הדתיים. במסגרת זו ייצאו האסירים עוד לפני השחרור שלהם, כחלק מקבוצה, ללימודים בישיבה או ללימודים ועבודה

הראשון ואנשי הסגל הם המעגל השני. הרב שם דגש על הרחבת הפעילות של הרבנים בקרב הסגל. כך קרה שלאחרונה, בין השאר, הוכנסו חידושים שונים ברוח זו לשב"ס. היום מופך דף פרשת השבוע בין אנשי הסגל של בתי הכלא, יש 'מסע התבוננות' לפני כל חג ומועד ומתקיימים ימי עיון דו-שנתיים, ברמת מחוז, לסוהרים שומרי מסורת. כמו כן, ניתן דגש למשלחות של אנשי שירות בתי הסוהר לפולין, במסגרת תוכנית 'עדים במדים'. לראשונה, נערך בשב"ס ערב בנושא מיסטיקה ויהדות ונעשה ניסיון לתת מענה לבעיות הסוהר שומר המצוות, הנובעות מעצם תפקידו. בין השאר נרכשו טלפונים ועטים מיוחדים לשבת, כשבנסיבות מחמירות מותר לסוהר שומר השבת להשתמש בהם. "יש למצוא דרך להגיע אל האנשים, להסביר, לגרום להבנה ולהפגמת הערכים היהודיים", אומר הרב. "אבל זה לא צריך להיעשות בדרכי כפייה וביצירת אנטגוניזם, אלא בדרכי נועם ובהקשבה ליאחר".

כשרות ייחודית

כך, למשל, שונה מערך הכשרות והפך ייחודי ואסתטי לעין. ברוח זו עוצבו הכרזות והשלטים המורים על שמירת כשרות ותעודות הכשרות למטבחים בבתי הכלא. לרב יהודה יקותיאל ויזנר חשוב שהרבנות תהיה מכובדת ובו-זמנית, שלא תהיה מתנשאת ומתבדלת, אלא מחוברת, מעורבת בין הבריות וגם רלוונטית. כשהדבר נוגע לזולת, הוא אומר, יש לנהוג לקולא, על פי בית הלל, ולא לחומרה, על פי בית שמאי.

לא מכבר ליווה הרב הכנסת ספר תורה חדש לכלא 'מגידו'. במהלך הטקס, הוא בחר לספר לבאים את הסיפור על הרב פנחס מקוריץ והחייט הפושע. דווקא החייט הפושע היה זה שהושיע חתן וכלה יתומים ותרים להם כסף, כדי לקנות לעצמו מקום בעולם הבא. הרב סיים את הסיפור ופנה לקראתם: "אין לקטל אנשים", אמר להם, מכון גם לעובדה שהטקס כולו נעשה בתוך כלא. "כל אחד צריך לבדוק קודם כל את עצמו, ולא את האחר..."

גם יחד. היציאה תיעשה כמובן עם מלווה. הדברים ייעשו על פי תוכנית שיקום קבוצתי רגיל, במסגרתה אסירי השיקום הקבוצתי יוצאים בקבוצה, עם מלווה, למקומות העבודה שלהם, וחוזרים עם תום יום העבודה לבית הסוהר. "רוח הדברים היא לעודד ולהרחיב את השיקום הדתי", אומר הרב, "מתוך אמונה שלימוד בישיבה יכול לעזור לאדם לתקן את עצמו, להפנים את ערכי היהדות ולשפר את דרכו, ובכך לסייע בסופו של דבר להצלחת שיקומו".

אגפים לשומרי מצוות

מרבית האסירים שנמצאים בשיקום הדתי באים מהאגפים המיוחדים לשומרי מצוות. כיום קיימים אגפי לש"מ בבתי הכלא 'מעשיהו', 'איילון' ו'דקל'. שוהים בהם אסירים שומרי תורה ומצוות שהיו דתיים עוד לפני שנאסרו, ואסירים שבמהלך מאסרם קיבלו על עצמם עול תורה ומצוות. האסירים מגיעים לאגפים אלה אחרי שהופנו על ידי ועדת מיון ושיבוץ, בכפוף לחוות דעת מודיעין וביטחון. עקב העובדה שהיום הביקוש להיקלט באגפי לש"מ עולה על ההיצע - המגמה כרגע היא להרחיב את מספר אגפי לש"מ בארגון.

כיוון שמדובר באגפים שמיועדים לאוכלוסייה ייחודית, אגפי לש"מ קולטים אסירים נקיים מסמים בלבד. יש בהם הקפדה חמורה על כללי סדר ומשמעת נוקשים, בנוסף לשמירה על כללי התנהגות שתואמים את האווירה הנדרשת לקיום אורח חיים דתי. לאסירים יש קשר עם רב בית הסוהר ועם מדריכים רוחניים, נציגי העמותות החיצוניות שפועלות בתוך בתי הכלא. בין השאר נערכות באגפי לש"מ מסיבות ראש חודש, מצוינים בהם חגי ישראל ונשמר צביון החגים. בכל אחד מהאגפים האלה יש בית כנסת. לאחרונה הוכנסו לבתי הכנסת גם ספרי קודש נוספים וריהוט חדש. במקביל לטיפול באסירים, הרב אינו זונח גם את אנשי הסגל של שירות בתי הסוהר. גם אותם הוא מבקש לחזק ורוצה לתמוך בהם, בשמחה ובעת צרה. בכלל, הוא סבור שהרבנות בתוך שב"ס צריכה לפעול בשני מעגלים - האסירים הם המעגל